

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جزوه حقوق بین الملل محیط زیست

(آزمون دکتری نیمه متمرکز ۱۴۰۳)

شامل:

- درسنامه کاربردی
- نکات مهم
- تست‌های دکتری

به کوشش:

دیپارتمان تخصصی دکتری حقوق بین الملل

سرشناسه: دپارتمان تخصصی دکتری حقوق بین الملل
 شناسه افزوده: آزمون دکتری حقوق بین الملل
 عنوان: **جزوه حقوق بین الملل محیط زیست**
 مشخصه نشر: تهران / نشر آسنا - عدلیه / ۱۴۰۲
 مشخصات ظاهری: ۵۰ ص

موضوع: اصول حقوق بین الملل محیط زیست، اصل احتیاط، اصل پیشگیری، اصل پرداخت توسط آلوده ساز، اصل حقوق نسل آینده، اصل حمایت و حفاظت از محیط زیست، اصل ارزیابی زیستی، اصل حاکمیت بر منابع طبیعی، مسئولیت بین المللی دولتها، آرای دیوان بین المللی دادگستری،

موضوع: اعلامیه ریو، اعلامیه استکهلم، کنوانسیون نیویورک، کنوانسیون بازل، کنوانسیون کیوتو، توافقنامه پاریس، کنفرانس جهانی توسعه پایدار، کنوانسیون تنوع گونه‌های زیستی، کنوانسیون تغییرات آب و هوایی

موضوع: قضیه آزمایش‌های هسته‌ای، قضیه گابچیکو - ناگیماروس، قضیه کارخانه‌های تولید خمیر کاغذ، قضیه ماهی تن بلوفین جنوبی، قضیه سم پاشی هوایی یا دعوای اکوادور علیه کلمبیا، پرونده لاکپشت‌ها، قضیه گوشت‌های هورمونی، قضیه ماهی تن آبی باله

موضوع: آزمون دکتری حقوق بین الملل / آزمون دکتری نیمه متمرکز ۱۴۰۳
 قیمت: جهت نمونه است.

عنوان: جزوه حقوق بین الملل محیط زیست
 به کوشش: دپارتمان تخصصی حقوق بین الملل
 ناظر: ابوالقاسم شم آبادی
 مشخصه نشر: تهران، آسنا + عدلیه، ۱۴۰۲
 تیراژ: ۱۰۰ نسخه

تلفن:

۰۲۱۶۶۹۲۱۰۰۲

۰۲۱۶۶۵۸۱۷۴۸

Email: nashreadliye@gmail.com

http://www.adlpub.com

کانال تخصصی دکتری حقوق

@PHDdoktori

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

منابع استفاده شده در تکمیل این جزوه

از همه منابع ذیل در تالیف جزوه استفاده شده و عموماً در پاورقی‌های جزوه، رفرنس دهی شده است:

- ❑ کتاب حقوق بین‌الملل عمومی / دکتر سید قاسم زمانی (ترجمه)
- ❑ دوره دو جلدی حقوق محیط زیست بین‌الملل / دکتر حسن مرادی
- ❑ دوره دو جلدی حقوق محیط زیست / دکتر محمد حسن حبیبی (ترجمه)
- ❑ کتاب حق بر محیط زیست / مهدی فیروزی
- ❑ کتاب بنیادهای حقوق محیط زیست فرانسه / دکتر علی مشهدی
- ❑ کتاب حقوق محیط زیست / سازمان حفاظت از محیط زیست
- ❑ کتاب حقوق کیفری محیط زیست / دکتر ناصر قاسمی
- ❑ کتاب حقوق محیط زیست در ایران / انتشارات سمت
- ❑ کتاب تشریفات و آیین دادرسی حقوق بین‌الملل محیط زیست، ترجمه محمدحسن حبیبی
- ❑ مقاله «توسعه مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در پرتو حقوق بین‌الملل محیط زیست»، دکتر قاسم زمانی، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره یک، ۱۳۸۱.
- ❑ مقاله «مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی از تخریب محیط زیست در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی»، نوشته دکتر سید باقر میرعباسی و دکتر محمدرضا ضیائی، مجله پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۳، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸
- ❑ مقاله «جبران خسارات زیست محیطی بر اساس طرح ۲۰۰۶ کمیسیون حقوق بین‌الملل مبنی بر اصول تخصیص زیان در موارد آسیب فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک» نوشته دکتر علی مشهدی و عطیه شاه حسینی، منبع: پژوهش حقوق عمومی سال نوزدهم، شماره ۵۵، تابستان ۱۳۹۶.
- ❑ مقاله «اسلام و محیط زیست» نوشته مرحوم دکتر ابوالقاسم گرجی، مجله نور علم، شماره ۴، خرداد ۱۳۶۳.
- ❑ مقاله «بررسی اصول و مفاهیم حقوق بین‌الملل محیط زیست با نگاهی به توسعه پایدار»، نوشته فرهاد دبیری، سیدعباس پورهاشمی، فخرالضحی روستا، علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره یازدهم، شماره سه، پاییز ۱۳۸۸.
- ❑ مقاله «بررسی تحولات مسئولیت بین‌المللی ناشی از خسارات زیست محیطی با توجه به کنوانسیون بازل»، نوشته دکتر لیلا رئیسی، مجله انسان و محیط زیست، دوره ۸، شماره ۲ (۱۳-پیاپی ۲۴)، تیر ۱۳۸۹.
- ❑ مقاله «بررسی تطبیقی اجرای اصل احتیاط زیست محیطی در پرتو آرا و تصمیمات مراجع بین‌المللی» نوشته دکتر محمدحسین رضائی قوام آبادی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۰، پاییز ۱۳۹۲.
- ❑ مقاله «بررسی محتوای اصل مشارکت اما متفاوت در حقوق بین‌الملل محیط زیست» نوشته محسن عبداللهی و همکاران است که در مجله «پژوهش حقوق عمومی»، شماره بیست و نهم، در تابستان ۱۳۸۹.
- ❑ مقاله «اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت در حقوق بین‌الملل محیط زیست»، نوشته دکتر محسن عبداللهی، فصلنامه پژوهش حقوق، سال دوازدهم، شماره ۲۹، تابستان ۱۳۸۹.
- ❑ مقاله «پیشگیری از خسارات زیست محیطی در پرتو طرح ۱۰۰۲ کمیسیون حقوق بین‌الملل مبنی بر پیشگیری از آسیب فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک»، نوشته دکتر علی مشهدی و عطیه شاه حسینی، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۶، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۵.
- ❑ مقاله «پیمان جهانی محیط زیست؛ از قوام نیافتگی منابع تا توسعهٔ هنجارهای زیست محیطی ملل متحد»، نوشته دکتر علی مشهدی و وحید کوثری، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره ۹۰، شهریور ۱۳۹۹.
- ❑ مقاله «تحلیل مدل نهادی اصل پنجاه قانون اساسی در پرتو حمایت سازمان‌های دولتی و غیردولتی حامی محیط زیست»، نوشته دکتر اعظم عدالتجو و دکتر سید بهزاد لسانی، دوره ۱۹، شماره ۳، شماره پیاپی ۷۴، مهر ۱۳۹۶.

- ❑ مقاله «تعهدات دولت‌ها در پیشگیری و جبران خسارت ناشی از حوادث اتمی» نوشته دکتر مهربان داراب پور و رویا زارع نعمتی، مجله حقوقی بین‌المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری، سال بیست و هشتم، شماره ۴۴، سال ۱۳۹۰.
- ❑ مقاله «جایگاه تعهدات زیست محیطی در حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری» نوشته سید یاسر ضیایی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۲، بهار ۱۳۹۳.
- ❑ مقاله «حفاظت از محیط زیست در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران»، نوشته دکتر محمدحسین رضائی قوام آبادی، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۳، پاییز ۱۳۹۲.
- ❑ مقاله «حفاظت از محیط زیست و همبستگی بین‌المللی»، نوشته دکتر اردشیر امیر ارجمند، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۵، تابستان ۱۳۷۴.
- ❑ مقاله «نسل سوم حقوق بشر و حق به محیط زیست سالم» نوشته دکتر یوسف مولایی، فصلنامه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۷، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۶.
- ❑ مقاله جایگاه اصل احتیاط در حمایت از محیط زیست دریایی نوشته فرشته بنافی و علیرضا آرش پور، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره نهم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۶.
- ❑ مقاله «راهکارهای حفاظت از محیط زیست در فعالیت‌های اقتصادی در ایران» نوشته دکتر سیدبهبزاد لسانی، دکتر علی مشهدی، دکتر احمد حبیب نژاد، دکتر محمد حبیبی مجنده، فصلنامه، مطالعات حقوق عمومی، دوره ۵۰، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹.
- ❑ مقاله «مسئولیت دولت‌ها در قبال آلودگی‌های زیست محیطی در پرتو سلسله مراتب هنجاری نظام حقوق بین‌الملل»، نوشته مهتری موقوفه‌ائی، ایرج رنجبر، فرید آزاد بخت، مجله حقوق پزشکی دوره پانزدهم، شماره پنجاه و ششم، ۱۴۰۰.
- ❑ مقاله «تأملی بر آثار حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی»، نوشته دکتر مهدی پیری، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۸، زمستان ۱۳۹۷.
- ❑ مقاله «تحلیل ماهیت تعهدات دولت‌ها در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ درباره تغییرات اقلیمی»، نوشته سید عباس پورهایمی، مجتبی سبحانی نیا، سید علی حسینی آزاد، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۲۳، شماره ۱۱ - شماره پیاپی ۱۱۴، بهمن ۱۴۰۰.

در سنامه حقوق بین الملل محیط زیست

تعاریف، مبانی و منابع حقوق بین الملل محیط زیست

تعریف محیط زیست: واژه محیط زیست از کلمه باستانی فرانسوی "environner" به معنی احاطه کردن، گرفته شده است. اصطلاح محیط زیست خود از دو کلمه محیط و زیست ترکیب یافته است. این دو واژه در فرهنگ‌های لغت مختلف داخلی و خارجی مورد توجه قرار گرفته است. محیط زیست: مجموعه‌ای از عوامل طبیعی، انسانی و عناصری که به طور متقابلی با یکدیگر مرتبط بوده و بر تعادل زیستی و کیفیت حیات، سلامتی بشر، میراث فرهنگی و تاریخی و چشم انداز اثر می‌گذارد.

تعریف حقوق محیط زیست: در قوانین و مقررات کشور ما اعم از قانون اساسی، قوانین عادی و دیگر مقررات، تعریفی از محیط زیست ارائه نشده است. بنابراین در این زمینه نمی‌توانیم به دیدگاه قانونی استناد کنیم و معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز تعریف خاصی از حقوق محیط زیست مطرح نکرده‌اند. اما بر اساس کتب دکتر حسن مرادی و دکتر محمدحسن حبیبی، حقوق محیط زیست **از قواعدی بحث می‌کند که حاکم بر روابط انسان و عوامل محیط زیست می‌باشد یا به عبارت دیگر حقوق محیط زیست مجموعه قواعدی است که تنظیم کننده روابط انسان و محیط زیست (مسائل محیط زیستی) است.**

حقوق بین الملل محیط زیست: مجموعه قواعد حقوقی بین‌المللی است که هدف آن حفاظت از محیط زیست است. یا به مجموعه‌ای از قواعد ماهوی، آیینی و نهادی اطلاق می‌شود که موضوع بنیادین آن حفاظت از محیط زیست می‌باشد.

مبانی شکل گیری حقوق بین الملل محیط زیست:

آبشخور تاریخی و ریشه واقعی شکل گیری حقوق بین‌الملل محیط زیست، باید در اواخر دهه ۱۹۶۰ و به صورت مشخص تر، سال ۱۹۶۸ جست و جو کرد که با دخالت سازمان‌های بین‌المللی فصل جدیدی در رابطه با حفاظت از محیط زیست آغاز گردید. در این سال **سازمان ملل متحد** و دو سازمان منطقه‌ای یعنی **شورای اروپا و سازمان وحدت آفریقا** اسناد مهمی را به تصویب رساندند.

اولین مصوبات توسط سازمان‌های بین‌المللی:

- **شورای اروپا:** «اعلامیه مبارزه با آلودگی هوا» و «منشور اروپایی آب»^۱ مصوب شورای اروپا **اولین متون مصوب یک سازمان بین‌المللی** در خصوص حفاظت از محیط زیست هستند که هر دو در سال ۱۹۶۸ تصویب شده‌اند.
- **مجمع عمومی:** در تاریخ ۳ دسامبر ۱۹۶۸ به موجب «قطعنامه شماره ۲۳۹۸ (XXI II)» پیشنهاد دعوت به تشکیل یک کنفرانس جهانی درباره «محیط زیست انسانی» را تصویب کرد که حدود ۴ سال بعد، از ۵ تا ۱۶ ژوئن ۱۹۷۲، **کنفرانس ملل متحد در مورد محیط زیست** در شهر استکهلم، پایتخت این کشور تشکیل شد. در **کنفرانس استکهلم**، چند سند مهم به تصویب رسید که از جمله می‌توان به «**اعلامیه کنفرانس ملل متحد در مورد محیط زیست**» اشاره کرد. همچنین در این کنفرانس، یک دستورالعمل نیز با عنوان «**برنامه عمل**» مشتمل بر ۱۰۹ توصیه در خصوص تهمیدات لازم برای مقابله با مشکلات زیست محیطی تصویب شد.
- نکته:** کنفرانس استکهلم، بزرگترین کنفرانس بین‌المللی در مورد محیط زیست تا سال ۱۹۷۲ بوده است. در این کنفرانس «**منع آلودگی فرامرزی**»^۲ مورد تاکید قرار گرفته است.

۱ - اصل ۱۲ «منشور اروپایی آب» که یکی از اولین اسناد مربوط به حفاظت از محیط زیست است، اعلام می‌دارد: آب مرز ندارد، آب منبعی مشترک است که همکاری بین‌المللی را ضروری می‌دارد.

۲ - آلودگیهای فرامرزی یا مرزگذر، آن نوع آلودگی است که منشأ مادی (فیزیکی) آن تماماً یا بعضاً در یک کشور قرار دارد اما آثار سوئی در قلمرو کشور دیگر در فاصلهای خاص می‌گذارد.

نکته: «برنامه عمل» دربردارنده ۶ مسئله کلی بود: اسکان انسان‌ها، اداره منابع طبیعی، آلودگی، جنبه‌های اجتماعی و آموزشی محیط زیست، رابطه توسعه و محیط زیست و سازمانهای بین‌المللی محیط زیست.

• **سازمان وحدت آفریقا:** در ۱۵ سپتامبر ۱۹۶۸ کنوانسیون آفریقایی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی تصویب و جانشین «کنوانسیون ۱۹۳۳ لندن» شد.

منابع داخلی حقوق محیط زیست:

□ قانون اساسی:

▪ **اصل ۴۵ قانون اساسی^۲:** اولین موضوع قانون اساسی در باب محیط زیست و حمایت از منابع طبیعی در اصل ۴۵ قانون اساسی آمده است که از بعد حقوقی جایگاه و موضوعات منابع طبیعی را مشخص می‌کند و منابع طبیعی را تحت عناوینی به نام‌های انفال^۴ و ثروت‌های عمومی و زمین‌های موات، معادن، دریاها و دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نزارها، بیشه‌های طبیعی و مراتعی که حریم نیست بررسی می‌کند.

▪ **اصل ۴۸ قانون اساسی:** اصل بعدی اصل ۴۸ قانون اساسی^۵ می‌باشد که از بعد اقتصادی به حفاظت از محیط زیست می‌پردازد. وقتی بهره برداری از منابع طبیعی در قالب استانی در بودجه کل کشور به وسیله مجلس تقسیم می‌شود بر اساس آمار جمعیت هر استان و طبق اصل متعلق به همه نسل‌ها از طریق قانون بودجه به داخل خزانه می‌رود و به عنوان درآمد عمومی طبق اصل ۵۲ قانون اساسی و بعد به عنوان بودجه ریزی با اجازه نمایندگان مجلس توزیع می‌شود. پس از بعد اقتصادی از راه قانون بودجه توزیع بین مردم صورت می‌گیرد.

▪ **اصل ۵۰ قانون اساسی:** اصل دیگری که به طور خاص به محیط زیست می‌پردازد؛ اصل ۵۰ قانون اساسی است که از بعد زیست محیطی موضوع را مطرح می‌کند و جایگاه پررنگی دارد. در این اصل حفظ محیط زیست هم برای نسل امروز و هم برای نسل‌های بعدی باید مورد حفاظت قرار گیرد. یعنی حفظ محیط زیست مربوط به نسل حاضر و نسل‌هایی که در آینده می‌آیند؛ می‌باشد و باید در آن حیط اجتماعی رو به رشدی داشته باشند. (قانون اساسی در اصل ۴۳ این رشد را در رسیدن به خدا می‌داند). مطابق اصل ۵۰ قانون اساسی: «در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.»

نکته: مطابق اصل پنجاه قانون اساسی حفاظت از محیط زیست وظیفه عمومی است؛ یعنی هم دولت و هم شهروندان در خصوص آن مسئولیت دارند.

نکته: در قانون اساسی مشروطیت و در متمم قانون اساسی اشاره خاصی به موضوع محیط زیست و بهره مندی شهروندان از محیط زیست سالم نشده بود.

□ **قوانین عادی و مصوبات اجرایی:** در حقوق ایران موضوع بهره‌مندی شهروندان از حق بر محیط زیست سالم به گونه‌ای صریح در قوانین و مقررات عادی مورد شناسایی قرار نگرفته است. اما این عدم شناسایی صریح، به معنای فقدان قوانین و

^۲ - اصل ۴۵ قانون اساسی: انفال و ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رهاشده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود، در اختیار حکومت اسلامی است تا برطبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید، تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.

^۴ - انفال: به اموالی که مالک شخصی ندارد و در همه نظام‌ها در اختیار دولتها قرار دارد؛ انفال گفته می‌شود.

^۵ - اصل ۴۸ قانون اساسی: در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

مقررات در زمینه تضمین بهره مندی شهروندان از این حق نیست. علاوه بر تضمین این حق در قواعد سنتی مبتنی بر فقه اسلامی چون لاضرر، نهی فساد، عمران و آبادانی، قوانین و مقررات بی‌شماری قبل و بعد از انقلاب اسلامی مرتبط با حق بر محیط زیست سالم تصویب شده است.

الف: قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (۱۳۵۳): بر طبق ماده ۱۱ این قانون **سازمان حفاظت**

از محیط زیست مکلف است تا **واحدهای آلاینده** را بر طبق ضوابط مندرج در آیین نامه اجرایی شناسایی کرده و **اخطار توقف انتشار آلودگی** صادر کند. به موجب تبصره این ماده، رئیس سازمان می‌تواند در مورد منابع و عواملی که خطرات فوری در بردارد، **بدون اخطار دستور توقف فعالیت آلاینده را صادر کند**. بر طبق ماده ۱۲ مسئولان واحدهای آلاینده‌ای که اخطار سازمان حفاظت از محیط زیست را دریافت کرده‌اند، مکلف به توقف آلاینده هستند و در صورت خودداری از این امر، به حبس و یا پرداخت جزای نقدی یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد.

ب: قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (و آیین نامه اجرایی آن): در این قانون منابع آلودگی

هوا را در سه دسته **وسایل نقلیه موتوری، کارخانجات، کارگاه‌ها و نیروگاه‌ها و منابع تجاری** طبقه بندی کرده ولی استانداردها و ضمانت اجراها را صرفاً در مورد دو منبع اول آلاینده یعنی وسایل نقلیه و کارخانجات مشخص کرده و هیچگونه ضمانت اجرایی را برای منع آلودگی توسط **منابع تجاری و خانگی** پیش بینی نکرده است. آیین نامه اجرایی این قانون نیز در برخی موارد اعمال نظارت و ضمانت اجرایی لازم برای تضمین اهداف مدنظر در قانون فوق را به تصویب رسانده است. ماده ۳ این آیین نامه سازمان محیط زیست را مکلف کرده است تا نسبت به شناسایی و تعیین نوع و میزان مواد آلوده کننده هوا به طرق مقتضی از جمله اخذ اطلاعات و مدارک لازم و در صورت لزوم بازدید و بازرسی اقدام نماید. مواد ۴ الی ۶ این آیین نامه نیز به **نحوه کنترل وسایل نقلیه موتوری** پرداخته است. ماده ۴ این آیین نامه تنظیم شرایط **ایجاد مراکز معاینه فنی** این دسته وسایل را بر عهده سازمان محیط زیست گذاشته که در این راستا بند ۵ ماده ۱۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، مصوب ۱۳۸۰ و آیین نامه اجرایی نحوه معاینه و صدور برگ معاینه فنی خودرو مصوب ۱۳۸۲ هجری شمسی هیات وزیران جزئیات مربوط به نحوه کنترل میزان آلودگی ناشی از وسایل نقلیه را از طریق معاینه فنی و صدور گواهینامه مشخص کرده‌اند. بر طبق مواد ۵ و ۶ این قانون رانندگان این وسایل مکلف به ارائه گواهینامه بوده و در صورت عدم انجام معاینه فنی و ارائه این گواهینامه، تردد وسیله نقلیه ممنوع می‌شود.

ج: قانون حفاظت از دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی: در رابطه با آلودگی‌های

نفتی، قانون حفاظت از دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی نفتی در سال ۱۳۵۴ به تصویب رسیده است. (ماده ۲ این قانون به **مجازات‌ها** و ماده ۱۴ این قانون به **مسئولیت مدنی** آلوده کننده پرداخته است.)

د: قانون هوای پاک (مصوب ۱۳۹۶) و آیین نامه اجرایی آن: قانون هوای پاک بر اساس ۳۴ ماده

خود دستگاه‌های مختلف اجرایی در کشور از جمله وزارت کشور، وزارت نفت، وزارت نیرو، نیروی انتظامی، شهرداری، صدا و سیما و... را مکلف کرده است که هر یک به تناسب وظایف خود، اقداماتی را برای کنترل آلودگی هوا در کشور اجرایی کنند.

قانون هوای پاک جایگزین قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا شده است.

نکته: آلودگی هوا: عبارت است از انتشار یک یا چند آلاینده اعم از آلاینده‌های جامد، مایع، گاز، پرتوهای

یون‌ساز و غیر یون‌ساز، بو و صدا در هوای آزاد، به صورت طبیعی یا انسان‌ساخت، به مقدار و مدتی که کیفیت هوا را به گونه‌ای تغییر دهد که برای سلامت انسان و موجودات زنده، فرآیندهای بوم‌شناختی (اکولوژیکی) یا آثار و ابنیه زیان‌آور بوده و یا سبب از بین رفتن یا کاهش سطح رفاه عمومی گردد.

د: آیین نامه جلوگیری از آلودگی آب: این آیین نامه که در سال ۱۳۷۱ به تصویب رسیده، قانون

جامعی است که انواع آلودگی آب را در بر می‌گیرد و می‌تواند؛ در وقوع پیش‌آمدها راهگشا باشد.

ه: سایر قوانین: به طور نمونه می‌توان به موادی از قانون مجازات اسلامی { ۶۸۹، ۶۸۸، ۶۸۶، ۶۸۰، ۶۷۹،

{ ۶۷۵ اشاره کرد. همچنین به ایجاد سازمان‌های مردم نهاد در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۹۲ اشاره

کرد که اساسنامه آنها درباره حمایت از محیط زیست است. در قانون مدیریت خدمات کشوری نیز به بحث حفاظت از محیط زیست پرداخته شده است و آن را جزو امور حاکمیتی^۶ تلقی کرده است. که این نشان از اهمیت حفاظت از آن دارد.

سوال فرعی: مناطق چهارگانه محیط زیست در قوانین ایران کدامند؟ پارک ملی، اثر طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش و منطقه حفاظت شده

□ منابع فقهی و دینی:

(۱) قواعد فقهی:

- قاعده اتلاف؛
- قاعده لاضرر؛
- قاعده تسلیط.

نکته: در تعارض قاعده تسلط و قاعده لاضرر، قاعده دومی یعنی لاضرر حاکم است.

(۲) قران و روایات:

- حق همگانی بودن محیط زیست
- تاکید بر اهمیت انسان ها
- تاکید بر مسخر بودن محیط زیست (یعنی محیط زیست در تسخیر انسان است)
- حرام بودن آلوده کردن آب های عمومی (فتوا)

□ منابع بین المللی:

- کنوانسیون های بین المللی
- قطعنامه های مجمع عمومی
- رویه قضائی بین المللی:
- گابچیکو- ناگی ماروس
- تریل اسملتر یا ذوب فلزات

اسناد بین المللی در خصوص محیط زیست:^۷

- کنوانسیون های بین المللی:
 - توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی (۲۰۱۵)
 - کنوانسیون سازمان ملل در خصوص تغییرات آب و هوایی (اقلیمی) ۱۹۸۸
 - کنفرانس و پروتکل کیوتو: با هدف حفاظت از آب و هوا در سال ۱۹۹۷
 - اعلامیه کنفرانس سازمان ملل متحد درباره انسان و محیط زیست سالم (اعلامیه استکهلم): در سال ۱۹۷۲
 - کنفرانس آلودگی های هوایی مرز گذر دور برد از راه دور مصوب ۱۳ نوامبر ۱۹۷۹ در شهر ژنو.
 - کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد محیط زیست و توسعه (اعلامیه ریو) ۱۹۹۲
 - کنوانسیون تغییرات آب و هوایی ۱۹۹۲
 - کنوانسیون تنوع گونه های زیستی ۱۹۹۲
 - کنفرانس نیویورک ۱۹۹۷
 - سند کنفرانس جهانی توسعه پایدار (ژوهانسبورگ): ۲۰۰۲

۶ - مطابق ماده ۷ قانون مدیریت خدمات کشوری "امور حاکمیتی آن دسته از اموری است که تحقق آن موجب اقتدار و حاکمیت کشور است و منافع آن بدون محدودیت شامل ابقشار جامعه گردیده و بهره مندی از این نوع خدمات موجب محدودیت برای استفاده دیگران نمی شود، از قبیل..... حفظ محیط زیست و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی."

۷ - منابع اصلی که در نگارش این مبحث مورد استفاده قرار گرفته عبارت است از:

مقاله «تحلیل ماهیت تعهدات دولت ها در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ درباره تغییرات اقلیمی»، نوشته سید عباس پورهاشمی، مجتبی سبحانی نیا، سید علی حسینی آزاد، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۲۳، شماره ۱۱ - شماره پیاپی ۱۱۴، بهمن ۱۴۰۰.

مقاله «تأملی بر آثار حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی»، نوشته دکتر مهدی پیری، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۸، زمستان ۱۳۹۷.

- کنوانسیون اسپو ESPOO: راجع به ارزیابی آثار زیست محیطی در زمینه برون مرزی مصوب ۱۹۹۱
- کنوانسیون بازل در خصوص انتقال و دفن مواد زاید و خطرناک ۱۹۸۹
- کنوانسیون آثار فرامرزی سوانح صنعتی سال ۱۹۹۲
- کنوانسیون راجع به حقوق استفاده‌های غیرکشتریانی از آبره‌های بین‌المللی ۱۹۹۷:
- منشور جهانی طبیعت: در یک مقدمه و ۲۴ ماده و به موجب قطعنامه شماره ۳۲۸۱ در ۲۸ اکتبر ۱۹۸۲ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسید.
- اصول راهبردی صوفیا: که مصوب ۱۹۹۵ کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا می‌باشد.
- کنوانسیون بین‌المللی در مورد حق بر اطلاعات و مشارکت عمومی در زمینه محیط زیست مصوب ۱۹۹۸: این کنوانسیون نیز مصوب کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا می‌باشد.
- کنوانسیون سازمان ملل با موضوع تنوع زیستی ۲۰۰۲

در زیر به برخی از مهمترین اسناد تصویب شده در زمینه حفاظت از محیط زیست اشاره می‌شود:

- **توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی مصوب ۲۰۱۵ (ایران به آن پیوسته):** آخرین سندی که در چارچوب کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص تغییرات اقلیمی به منظور مقابله با تغییرات اقلیمی تنظیم شده، توافقنامه پاریس است. دولت‌ها برای الحاق به توافقنامه مذکور **موظف به ارائه برنامه مشارکت ملی خود در خصوص کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و سازگاری با تغییرات اقلیمی شده‌اند.** جمهوری اسلامی ایران از ابتدا به عضویت کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص تغییرات آب و هوایی درآمده (توافقنامه پاریس به تصویب مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۵ رسیده است) و متعاقباً با عدم تعیین اهداف کمی برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای به پروتکل کیوتو {سند لازم‌الاجرا} نیز پیوسته بود. البته دولت ایران با وجود تعیین تعهدات کمی، اقداماتی هرچند محدود لیکن درخور توجه به موجب قوانین داخلی و سیاست‌های کلی نظام در جهت **کاهش گازهای گلخانه‌ای** به انجام رسانیده است.

نشی ویژگی اساسی توافقنامه پاریس که آن را از اسناد پیش از خود متمایز می‌کند، می‌توان به شرح ذیل بیان کرد:

- نخست آن که این توافقنامه، **یک سند حقوقی الزام‌آور است** - هرچند عناصر غیرالزام‌آوری نیز در آن وجود دارد- برخلاف پیمان کپنهاگ که یک توافق کاملاً سیاسی به حساب می‌آید
- دوم اینکه توافقنامه پاریس شامل تعهداتی جهانشمول است؛ که نه تنها به مانند پروتکل کیوتو، **بر دولت‌های توسعه یافته** اعمال خواهد شد، بلکه **دولت‌های در حال توسعه** را نیز شامل می‌شود. تاکنون ۱۹۰ کشور، که بیش از ۹۵٪ انتشار جهانی را شامل می‌شوند، «برنامه مشارکت ملی» خود را به دبیرخانه این کنوانسیون ارائه داده‌اند.
- سوم اینکه این توافقنامه برخلاف پروتکل کیوتو که **صرفاً تا سال ۲۰۲۰ اعتبار داشته است، ساختاری پایا و ماندگار** را بوجود آورده است.
- چهارم، این ساختار پایا واجد فرآیندی تکرار شونده است که در آن، دولت‌های عضو، **هر پنج سال، ارزیابی جامعی** از میزان پیشرفت جمعی به عمل آورده و برنامه‌های کاهش انتشار خود را برای پنج سال آینده ارائه خواهند داد.
- پنجم، توافقنامه پاریس متضمن **اتخاذ اهداف بلندپروازانه**، به طور تدریجی و در طول زمان است.
- ششم، در توافقنامه رویکرد ایستای ضمیمه محور مبنی بر **اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت** که در کنوانسیون چارچوبی و پروتکل کیوتو دیده می‌شد، کنار گذاشته شده است؛ و به **جای آن رویکردی به کارگرفته شده است که به تغییر شرایط و ظرفیت دولت‌ها در طول زمان توجه خواهد داشت.**

نکته: مقدمه برگزاری توافقنامه پاریس توسط «**کارگروه دوربان**» در دوربان آفریقای جنوبی شکل گرفت. کنفرانس اعضای کنوانسیون چارچوبی در نشست سال ۲۰۱۱ در دوربان آفریقای جنوبی، ترتیبی اتخاذ کرد تا سند حقوقی الزام‌آوری در قالب پروتکل و یا کنوانسیون و **قابل اعمال به تمامی اعضا**، در بیست و یکمین نشست اعضا در پاریس در سال ۲۰۱۵ به تصویب برسد. برای تحقق این تصمیم، کارگروه ویژه‌ای، به نام «**کارگروه دوربان**» تشکیل شد. این کارگروه در طی چهار سال، ۱۵ نشست برگزار کرد. مهمترین این نشست‌ها، در ورشو بود که طی آن از دولت‌ها خواسته شد تا «**برنامه ملی مشارکت**»

خود را تا پیش از برگزاری کنفرانس پاریس ارائه دهند. در عمل و تا پیش از کنفرانس پاریس، بیش از ۱۶۰ کشور برنامه‌های خود را به این کارگروه تسلیم کردند. کارگروه دوربین پیش‌نویس اولیه مذاکرات را در فوریه ۲۰۱۵ تهیه نمود و از دولت‌ها خواست نظرات خود را پیرامون آن ارائه دهند. این کارگروه با ارائه پیش‌نویس نهایی مذاکرات به کنفرانس پاریس، به کار خود خاتمه داد.

عده‌ای از صاحب نظران بر این عقیده‌اند که توافقنامه پاریس بیشتر جنبه رویه‌ای دارد و **فقدان تعهدات الزام‌آور درباره کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای**، موفقیت آن را زیر سوال خواهد برد. در مقابل سایرین به تفاوت‌های اساسی این توافقنامه با معاهدات پیش از خود اشاره می‌کنند که می‌تواند از نقاط قوت توافقنامه شمرده شود. از جمله این تفاوت‌ها، می‌توان به این موارد اشاره داشت:

- **در نظر گرفتن تعهدات مشترک برای تمامی دولت‌های عضو:** برای اولین بار در چارچوب نظام حقوقی تغییرات اقلیمی، تمامی دولت‌های عضو تعهدات مشترکی را پذیرفتند؛ هرچند برای برخی از دولت‌های عضو با توجه به تفاوت در ظرفیت‌ها و توانمندی آنها، انعطاف خاصی در اجرای تعهدات در نظر گرفته شده است. فراگیر بودن تعهدات در توافقنامه پاریس دولت‌ها را به مذاکره و پیوستن به توافقنامه ترغیب نمود و توانست بر دو دستگی میان دولت‌های توسعه یافته و در حال توسعه که عاملی در جهت فرسایش مذاکرات بود، فائق آید.
- **حرکت به سمت اهداف کمی:** توافقنامه پاریس هدف کمی بلند مدتی - هرچند بطور جمعی - را برای تثبیت افزایش میانگین دمای جهانی به زیر ۲ درجه سانتی‌گراد و دنبال کردن تلاش‌ها برای محدود نمودن افزایش دما تا ۱/۵ درجه سانتی‌گراد بالاتر از سطح پیش از انقلاب صنعتی در نظر گرفته است.^۸
- **سازوکار پابندی شفاف و غیرتنبیهی:** برای نخستین بار تمامی دولت‌ها برای پیوستن به نظام واحدی برای شفافیت، پاسخ‌گویی و دسترسی عمومی به اطلاعات مربوط به انتشار به منظور تسهیل اجرا و ترغیب رعایت مفاد معاهده، به توافق رسیدند. کنوانسیون تغییرات اقلیمی ۱۹۹۲ فاقد چنین تعهدی عام برای شفافیت و ارائه گزارش بود. همچنین سازوکار عدم پابندی پیش‌بینی شده در پروتکل کیوتو با رویکرد تنبیهی خود، برخی از اعضا را از اجرای تعهداتشان منصرف می‌نمود. این در حالی است که سازوکار پابندی در توافقنامه پاریس، متشکل از کارگروهی تخصصی با ماهیتی تسهیل‌گر است که به شیوه‌ای شفاف، غیرمداخله‌گرانه و غیرتنبیهی عمل خواهد نمود.

نکته: اصول حاکم بر کنوانسیون ۲۰۱۵ عبارت است از:

اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت

اصل همکاری

اصل احتیاط

نکته: موضوعی که در زمان مذاکرات پاریس در مرکز توجهات دولت‌ها قرار داشت، ماهیت حقوقی «برنامه‌های مشارکت ملی» بود. به طور مشخص، اتحادیه اروپا به دنبال آن بود تا این برنامه‌ها از الزام حقوقی برخوردار باشند. در این راه، گزینه استفاده از رویکرد پروتکل کیوتو، که در آن دولت‌ها بر اساس الزام حقوقی مندرج در آن، متعهد به رسیدن به اهداف کاهش انتشار تعیین شده بودند، به علت مخالفت بسیاری از دولت‌ها از جمله ایالات متحده آمریکا، چین و هند، کنار گذاشته شده بود. از این رو اتحادیه اروپا، از گنجاندن ماده‌ای که در آن دولت‌ها متعهد به اجرای برنامه‌های مشارکت ملی می‌شدند، حمایت می‌نمود. **اساساً تعهد به اجرا چیزی متفاوت از تعهد به رسیدن است**، چرا که اساساً تعهد به اجرا متضمن تعهد به وسیله است و نه تعهد به نتیجه. هر چند ایالات متحده، تعهد به اجرا را چندان متفاوت از تعهد به رسیدن نمی‌انگاشت، اما نهایتاً توانست با اتحادیه اروپا و کشورهای عضو «ائتلاف اهداف متعالی» در حمایت از تعهدات رویه‌ای در خصوص برنامه‌های مشارکت ملی به توافق برسد. **برخی از این تعهدات رویه‌ای^۹ عبارت است از:**

^۸ - توافقنامه پاریس در ماده (۲) سطح تثبیت مورد نظر را تعیین نموده است؛ در این ماده آمده است: «نگهداشتن افزایش دمای میانگین جهانی به زیر ۲ درجه سانتی‌گراد، بالاتر از سطح پیش از انقلاب صنعتی و دنبال کردن تلاش‌ها برای محدود نمودن افزایش دما تا ۱/۵ درجه سانتی‌گراد بالاتر از سطح پیش از انقلاب صنعتی، با تصدیق این که این امر به طور قابل توجهی خطرات و اثرات تغییر آب و هوا را کاهش می‌دهد.»

^۹ - اساساً تعهدات حقوق بین‌الملل محیط‌زیست را از این نظر که برخی مصادیق آن متضمن تعهدی ماهوی است و برخی دیگر دربردارنده رویه و روش تضمین آن تعهدات بوده، می‌توان به دو دسته تعهدات ماهوی و تعهدات رویه‌ای تقسیم نمود. برای مثال در حوزه تغییرات اقلیمی، تعهد به کاهش گازهای گلخانه‌ای، یک تعهد ماهوی است؛ در مقابل تعهدات رویه‌ای به تعهداتی اطلاق می‌شود که تمهیدات، سازوکارها و رویه‌هایی را برای حمایت و تضمین تعهدات ماهوی مقرر می‌دارد؛

- آماده کردن، گزارش نمودن و مدنظر قراردادن برنامه‌های مشارکت ملی، که دولت‌ها قصد دارند به آنها دست یابند. (ماده ۲-۴)
 - ارائه اطلاعات مورد نیاز برای شفافیت و تبیین برنامه‌های مشارکت ملی در زمان گزارش‌دهی. (ماده ۸-۴)
 - ارائه برنامه مشارکت ملی در هر پنج سال، که بیانگر پیشرفتی فراتر از برنامه کنونی دولت عضو باشد. (ماده ۳-۴)
 - ارائه منظم ذخایر ملی گازهای گلخانه‌ای و ارائه اطلاعات مورد نیاز برای دنبال کردن پیشرفت اجرای برنامه‌های مشارکت ملی. (ماده ۷-۱۳)
- تعهدات ماهوی توافقنامه پاریس در خصوص کاهش انتشار، در قالب توصیه و نه الزام بیان شده‌اند:**
- توافقنامه قصد خود مبنی بر رسیدن به اوج انتشار جهانی در اسرع وقت و بلافاصله کاهش انتشار به منظور رسیدن به خالص انتشار صفر، در نیمه دوم قرن حاضر را بیان کرده است. (ماده ۱-۴)
 - به کشورهای توسعه یافته توصیه شده است (با به کار بردن فعل **Should**)، اهداف کاهش انتشار مطلق را در گستره وسیع اقتصادی بعمل آورند. کشورهای در حال توسعه نیز تشویق به حرکت به سمت اهدافی در گستره وسیع اقتصادی در طول زمان شده‌اند. (ماده ۴-۴)
 - به تمامی دولت‌ها توصیه شده است تا در جهت تدوین و ارائه استراتژی‌های بلند مدت انتشار کم گازهای گلخانه‌ای تلاش نمایند. (ماده ۱۹-۴)
 - به دولت‌ها توصیه شده است، اقداماتی در جهت حفاظت و ارتقای چاهک‌های گازهای گلخانه‌ای بعمل آورند. (ماده ۱-۵)
- سایر بخش‌های توافقنامه پاریس که به موضوع سازگاری و نحوه اجرا می‌پردازد، الزامات حقوقی اندکی را به وجود آورده‌اند. از جمله این الزامات عبارت است از:
- وضع برنامه‌های سازگاری از سوی دولت‌های عضو و اجرای آن (ماده ۹-۷)
 - تقویت همکاری میان دولت‌ها در جهت توسعه و انتقال فناوری (ماده ۲-۱۰)
 - ارائه منظم گزارش اقدامات انجام پذیرفته به منظور کمک به ارتقای ظرفیت کشورهای در حال توسعه از سوی تمامی دولت‌های عضو (ماده ۴-۱۱)
 - همکاری دولت‌ها با یکدیگر در جهت افزایش آموزش‌های اقلیمی، آگاهی‌سازی جامعه، مشارکت عمومی و دسترسی عمومی به اطلاعات (ماده ۱۲)
- علاوه بر موارد فوق، توافقنامه پاریس انجام موارد ذیل را از دولت‌های توسعه یافته طلب می‌نماید:
- کمک به کشورهای در حال توسعه با فراهم آوردن منابع مالی در زمینه کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و سازگاری با پیامدهای تغییرات آب و هوایی (ماده ۱-۹)
 - ارائه گزارش‌های دو سالانه از میزان کمک‌های مالی (ماده ۵-۹)
 - گزارشی از فعالیت‌های ظرفیت‌سازی و انتقال فناوری به کشورهای در حال توسعه (ماده ۹-۱۳)

نکته: در خصوص تعهد دولت‌های توسعه یافته به فراهم آوردن کمک مالی به کشورهای در حال توسعه، باید اشاره داشت اساساً این تعهد در توافقنامه پاریس، **تعهد جمعی دولت‌های توسعه یافته می‌باشد** و نه تعهد هر دولت توسعه یافته. نتیجه این تفکیک این است که، احراز مسئولیت یک دولت به سبب عدم تحقق تعهد جمعی، نسبت به یک تعهد فردی به مراتب امری دشوار است. از سوی دیگر تنها الزام جدید مالی دولت‌های توسعه یافته در توافقنامه پاریس، تکلیف به ارائه گزارش از میزان کمک‌های فراهم شده است؛ چرا که تعهد ماهوی به فراهم آوردن منابع مالی برای دولت‌های در حال توسعه "در ادامه تعهدات (دولت‌های توسعه یافته) موجود در کنوانسیون ۱۹۹۲ است."

این تعهدات را از این جهت که چارچوب‌ها و اصولی را در زمینه رویه و روش تضمین تعهدات ماهوی مقرر می‌دارند، می‌توان تعهدات زیست‌محیطی رویه‌ای نامید. در همین حوزه تعهد به ارائه برنامه مشارکت ملی و گزارش اجرای آن هر پنج سال یکبار، تعهدی رویه‌ای است. تعهدات رویه‌ای اهمیتی کمتر از تعهدات ماهوی ندارند، چرا که در صورت تضمین تعهدات رویه‌ای می‌توان به اجرای تعهدات ماهوی امیدوار بود. تعهدات زیست‌محیطی رویه‌ای زمینه ساز اجرای تعهدات ماهوی زیست‌محیطی هستند. در حقیقت میزان پایبندی دولت‌ها به تضمین تعهدات ماهوی خود را می‌توان با ارزیابی نظام رویه‌ای آنان سنجید. بنابراین گرچه تعهدات رویه‌ای، تعهد ماهوی به معنای خاص آن نیستند، در عین حال می‌توان با قاطعیت ادعا کرد شرط لازم برای اجرای تعهدات ماهوی محسوب می‌شوند.

نکته: توافقنامه پاریس براساس تعریفی که در کنوانسیون حقوق معاهدات وین از معاهده ارائه شده است، یک معاهده بین‌المللی به حساب می‌آید و تمام ارکان و لوازم آن را داراست. با وجود این، عبارت پردازی این توافقنامه قدری متفاوت از عبارات معاهدات قانون ساز و عامی چون برخی معاهدات حقوق بشری، کنوانسیون حقوق دریاها، کنوانسیون وین و نمونه‌های دیگر است. مفاد این سند مملو از عباراتی چون ترغیب می‌کند، تشویق می‌کند و فرا می‌خواند است. نه به سان دیگر معاهدات که از تعهد دارند، متعهدند، بایستی اقدام ورزند، و ... بهره برده است.

سوال دکتری سال ۱۴۰۱: موافقتنامه پاریس در خصوص تغییر اقلیم که در سال ۲۰۱۵ به تصویب رسید، چه تعهد به نتیجه‌ای را به نحو الزام آور بر دولت‌ها تحمیل می‌نماید؟

(۱) دولت‌ها متعهد به ارائه برنامه مشارکت ملی هستند.
 (۲) دولت‌ها متعهد به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای به میزان ده درصد هستند.
 (۳) دولت‌های توسعه یافته متعهد به انتقال فناوری به دولت‌های درخواست کننده هستند.
 (۴) دولت‌های توسعه یافته متعهد به کمک مالی به کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه هستند.

گزینه ۱ صحیح است. توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی مصوب ۲۰۱۵: آخرین سندی که در چارچوب کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص تغییرات اقلیمی به منظور مقابله با تغییرات اقلیمی تنظیم شده، توافقنامه پاریس است. دولت‌ها برای الحاق به توافقنامه مذکور موظف به ارائه برنامه مشارکت ملی خود در خصوص کاهش انتشار و سازگاری با تغییرات اقلیمی شده‌اند. جمهوری اسلامی ایران از ابتدا به عضویت کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص تغییرات آب و هوایی درآمد است (توافقنامه پاریس به تصویب مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۵ رسیده است)

- **کنوانسیون سازمان ملل در خصوص تغییرات آب و هوایی (اقلیمی) {ایران به آن پیوسته}:**^{۱۰} کارگروه بین‌الدولی تغییرات آب و هوایی در سال ۱۹۸۸ با همکاری برنامه محیط زیست ملل متحد و سازمان هواشناسی جهانی در سال ۱۹۸۸ تشکیل شد. لذا این کنوانسیون توسط بخش محیط زیست و توسعه سازمان ملل متحد اداره می‌شود. هدف این معاهده پایدارسازی مقدار گازهای گلخانه‌ای در جو زمین برای جلوگیری از مشکلات آبی آب‌وهوایی در جهان است. متعاقباً در سال ۱۹۹۲ کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در خصوص کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای تصویب شد. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز فرایند الحاق به کنوانسیون مذکور را در سال ۱۹۹۶ به انجام رسانید و به عضویت کنوانسیون مذکور درآمد. این کنوانسیون صرفاً چارچوب کلی همکاری دولت‌ها در خصوص تغییرات اقلیمی را تعیین کرده است. در نتیجه مفاد و الزامات این کنوانسیون بر دیگر اسنادی که در چارچوب کنوانسیون تصویب می‌شوند؛ از جمله موافقتنامه پاریس (۲۰۱۵) نیز حاکم می‌شود. کنوانسیون مذکور به طور کلی بر دو پایه کلی: کاهش گازهای گلخانه‌ای و سازگاری با پیامدهای آن استوار شده است. (دکتر محسن عبداللهی)

نکته مهم: کنوانسیون مذکور دولت‌ها را به شرح ضمیمه شماره ۱ و ضمیمه شماره ۲ به ۲ دسته تقسیم کرده است:

دولت‌های ضمیمه شماره ۱: دولت‌های هستند اغلب توسعه یافته که متعهد به کاهش گازهای گلخانه‌ای شده‌اند.

دولت‌های ضمیمه شماره ۲: دولت‌های توسعه یافته که متعهد به تامین مالی و حمایت از دولت‌های در حال توسعه به منظور تحقق اهداف کنوانسیون هستند.

نکته: دولت ایران در هیچکدام از دو دسته فوق (ضمیمه شماره ۱ و ۲) قرار نگرفته است.

سایر دولت‌ها: سایر دولت‌های عضو که در هیچکدام از دو دسته بالا قرار نگرفته‌اند؛ صرفاً متعهد به تلاش در راستای تحقق اهداف کنوانسیون شده‌اند و تعهدی معین در راستای کاهش برای ایشان در نظر گرفته نشده است.

نکته: مطابق ماده ۲ کنوانسیون، هدف از انعقاد کنوانسیون را ثابت نگه داشتن میزان گازهای گلخانه‌ای ناشی از فعالیت‌های انسانی اعلام می‌کند. در این ماده اگرچه هدف کمی برای میزان انتشار تعیین نشده است؛ لیکن با بررسی

^{۱۰} - منبع اصلی جهت مطالعه بیشتر:

مقاله «تأملی بر آثار حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی»، نوشته دکتر مهدی پیری، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۸، زمستان ۱۳۹۷.

اجزای ماده می توان به راحتی استنتاج کرد که میزان انتشار نباید از سال پایه زمان انعقاد فراتر رود. بنابراین در این ماده به طور ضمنی دولت های عضو، متعهد به جلوگیری از انتشار بیشتر نسبت به سال پایه زمان انعقاد شده اند. مطابق اصول حاکم بر کنوانسیون مذکور، این کنوانسیون قائل به تعدیل نیاز نسل امروز و نسل آینده با رعایت اصل انصاف است. بنابراین اقداماتی که توسط دولت ها صورت می پذیرد؛ باید در عین اینکه تامین کننده نیاز نسل امروز باشد؛ نیم نگاهی نیز به نسل آینده داشته باشد.

و
و
و
و
و
و